

3. Vzdělávací a školský systém, škola jako instituce a organizace

Cyklus přednášek ze Školní pedagogiky
Tomáš Janík, Institut výzkumu školního vzdělávání PdF MU

Škola: co je to škola...?

Škola – scholé = prázdeň, tj. volnost, příležitost či možnost věnovat se vlastnímu vzdělávání.

„V intervalu 'nedělním' se setkávají svobodní příslušníci obce se skutečným poznáváním sebe, světa, s příležitostí věnovat se záležitostem vyššího řádu, které jsou cestou k emancipaci z 'aischolia', povrchního zaujetí a zaneprázdněnosti všednostmi a denním shonem“

(Waletrová et al., 2004, s. 19)

Škola

- Vznik školy, resp. výuky organizované ve školních třídách před 5 tisíci lety na území Mezopotámie a Egypta.
- Klíčový byl objev písma – psaní = složitá dovednost – nebylo snadné se ji běžně naučit, začalo se jí cíleně vyučovat.
- Výuka písma se ukázala jako účinná a efektivní – začaly se zprostředkovávat i další dovednost a znalosti.
- Škola – jedna z nejúspěšnějších institucí kulturních dějin.

Škola

- Škola je společenská instituce, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů.
- Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb.

(Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 238)

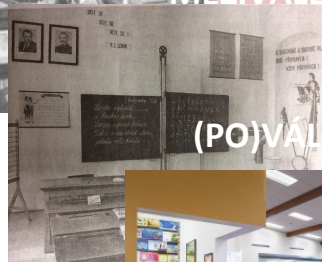
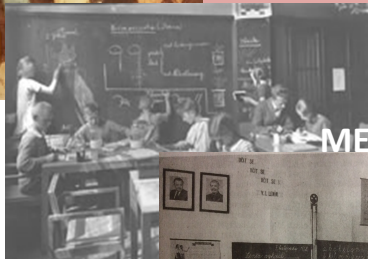
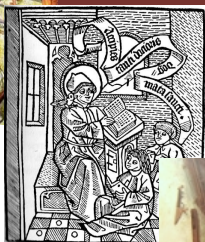
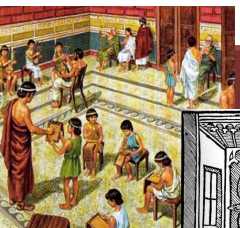
Historie

(vývoj školy)

STAROVĚK – ANTIKA

OVĚK

STAROVĚK – ANTIKA

STŘEDOVĚK

NOVOVĚK – MODERNÍ...

MEZIVÁLEČNÉ...

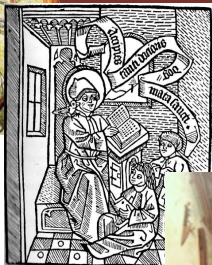
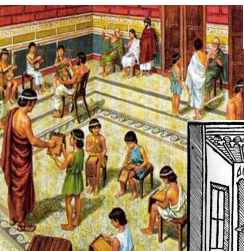
(PO)VALEČNÉ...

SOUČASNÉ...

AGRÁRNÍ
SPOLEČNOST

INDUSTRIÁLNÍ
SPOLEČNOST

INFORMAČNÍ
SPOLEČNOST

STAROVĚK – ANTIKA

STŘEDOVĚK

NOVOVĚK – MODERNÍ...

MEZIVÁLEČNÉ...

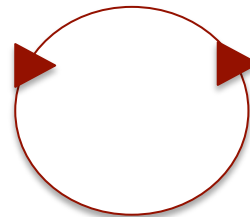
(PO)VÁLEČNÉ...

SOUCASNÉ...

Filosofie

Hospo-
dářství

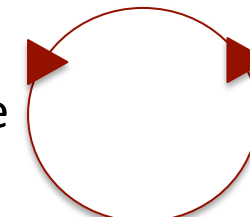
Církev

Stát
Církev

Filosofie

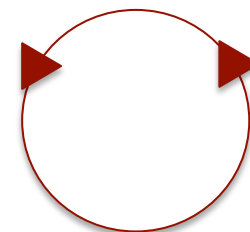
Stát

Hospodářství
Stát

Církev

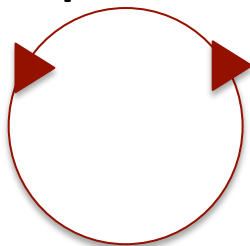
Hospo-
dářství

Filosofie
Hospodářství

Stát

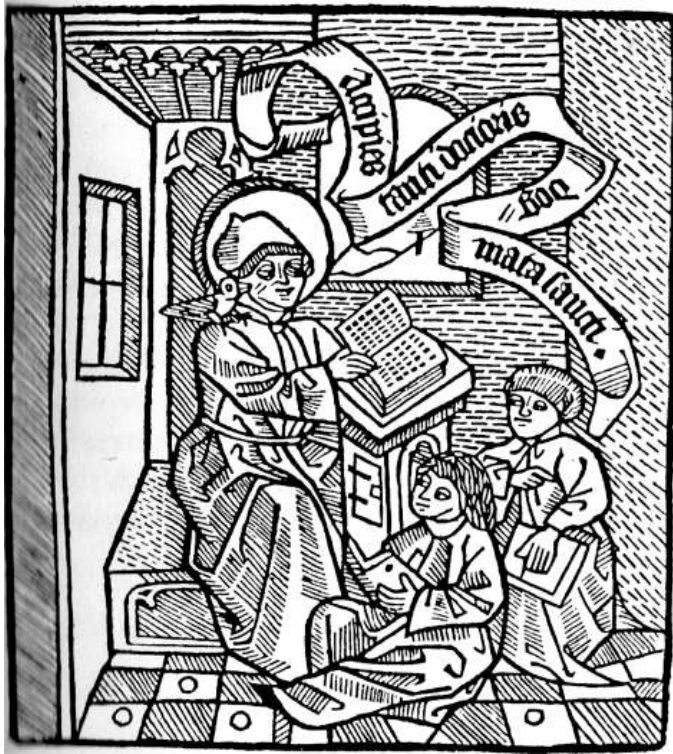
Věda
(filosofie)

Církev

- Škola dospělých – filosofování a další obory
- Sokrates, Platon, Aristoteles požadují ucelené vzdělání pro všechny svobodné občany – základ veřejného vzdělávání
- Škola pro děti svobodných občanů (vládnoucí vrstva): čtení, psaní, počítání

- Zprostředkování Písma
- Kláštery a klášterní školy – centra vzdělanosti (vzdělávání kleriků)
- Vzdělávání lidu je věcí cechů (řemesla), později i školy (Bürgerschulen) zprostředkovávající znalosti a dovednosti pro obchod – čtení, psaní, počítání
- Vznik univerzit – center vysokého učení (i profesního: kněží, lékaři, právníci – později učitelé jako učení bakaláři či magistři)

- **Oslabuje vliv církve – osvícenství – do popředí se dostává věda: člověk zkoumá, experimentuje – univerzitní výuka – např. pitvy (nejen praxe, ale i budování teorie rozborem, tj. analýzou)**
- **Fascinace přírodními vědami a jejich aplikacemi (století páry)**
- **Budování školství jako systému státem (reglementace) – důležité pro vzestup gramotnosti**
- **Školy pro děti lidu – učitel s rákoskou – škola prostředkem disciplinace – autoritativní přístupy**

- **Humanizace školy a vzdělávání jako reakce na předchozí „rákoskovou školu“**
- **Reformní pedagogické hnutí, Nová výchova, pedagogický pragmatismus**
- **Obrat k dítěti – víra v dítě, v jeho tvořivé síly a tvořivost – svoboda a odpovědnost**
- **Aktivní činná škola, projektová výuka, učení objevováním, samoučení**
- **Vynalézá se moderní didaktika**

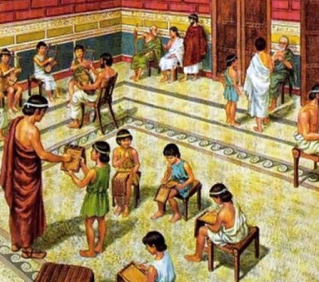

- **Popření výdobytku humanizované, svobodné, aktivní školy z období reformní pedagogiky**
- **Obrat k autoritativnosti, poslušnosti a jednomu světonázoru, omezování autonomie v myšlení a jednání lidí ve škole**
- **Škola jako služebná totalitní ideologie – výchova a vzdělávání jako indoktrinace**
- **Úprava cílů a obsahů vzdělávání i výukových praktik (symboly a rituály ve jménu ideologie)**

- **Antiautoritativní naladění jako reakce na období před 1989**
- **Vnitřní proměna školy přispěním angažovaných učitelů**
- **Alternativní školy – návaznost na přerušenu tradici reformní pedagogiky a nové tvořivé přístupy k rozvoji školy**
- **Kobercová „reforma“, proměny uspořádání třídy, počítače a tablety do škol, otevírání školy**

Současné proměny školy

Náročné funkce a cíle školy?

Různá očekávání?

Kritika školy...

Učit není třeba, stačí jen s dětmi být

Zakladatelka proslulé Školy Hrou Ivana Málková neuznává školu v tradičním pojetí.
A taky tvrdí, že dítě samo nejlíp ví, jak se vyvíjet

”

Ekonomická krize, která zbrzdila automobilový průmysl, sice zasáhla i výrobu automatických montážních linek, ale **FRANTIŠEK A ROBERT KUDELOVI** ji využili k investicím a získání kvalitních pracovníků. Do karet jim hraje i konkurenční boj výrobců aut, protože inovace znamenají další úpravy linek. Co však majitele Chropyňské strojírně znepokojuje, je politická situace v Rusku.

Školy neučí, co sháníme

*Potřeba změny pramení z obavy, že
škole nedobře připravuje žáky na
život (budoucnost).*

**klíčové problémy
světa a života**

**Škola
(vzdělávací
program)**

**kulturní dědictví
(obory vědy...)**

*Potřeba změny pramení z obavy, že
současná generace žáků je generací
kulturních analfabetů či barbarů.*

Škola: **včera** – dnes – zítra

Škola: včera – dnes – zítra

výstupová reforma
(testová)

procesová reforma
(didaktická)

vstupová reforma
(kurikulární)

**EDUout: vyprazdňování školy
(ideje i instituce),
descholarizace-privatizace-
rescholarizace**

Slogany:

- školy si píší svá kurikula
- my máme kurikulum, ó, my se máme...

Logika:

- operuje na vstupu systému
- drží ve hře vzdělávací obsahy (v ČR vede ke kompetencím)
- ve variantě dvojúrovňového kurikula realizuje ideu decentralizace tvorby kurikula a posiluje autonomii škol

Aktéři:

- tvůrci, implementátoři, realizátoři kurikula (VÚP/NÚV 05-13)

Kritika/rizika:

- odvádí učitele od výuky k psacímu stolu
- nemá velkou sílu měnit výukovou praxi, neboť je papírová
- přecenění ohledu na kompetence jde ruku v ruce s rizikem obsahového vyprazdňování školního učení

procesová reforma (didaktická)

Slogany:

kultura vyučování-učení: kvalita výuky/školy

profesní společenství: rozvíjející hospitace

učitelství jako aktivistická profese

Logika:

- operuje v “černé schránce” školského systému
- jde jí o kvalitu toho, co je didakticky nejryzejší: vyučování-učení
- podprována dalším vzděláváním učitelů: realizuje se ve spolupráci mezi učiteli a výzkumníky ve školách (school-based), staví na analýze výukových situací (research-based) a na navrhování a ověřování (design-based) způsobů jejich alternativního (lepšího) řešení

Aktéři:

- angažované učitelstvo sobě + podpora z fakult a odjinud (např. Hejného matematika, Heuréka, Didactica Viva...)

Kritika/rizika:

- může se zvrtnout v metodikaření
- nebezpečí formalismů a potažmo obsahového vyprazdňování

výstupová reforma (testová)

Slogany:

plošné testování, výstupy z učení, evaluační standardy
skandální zjištění z mezin. srovnávacích šetření

Logika:

- základem řízení ve školském systému je měření vzdělávacích výsledků
- soutěž škol (ideologie konkurenceschopnosti)
- testování, mezinárodně srovnávací šetření - žebříčkování
- skandalizace výsledků - konstrukce vzdělávacích katastrof, zavedení válečné terminologie, šíření paniky, hysterie

Akteři:

- ministerské kontrolní orgány, testovací agentury
- edukační metrologové z výzkumných institutů, „experti“ na vzdělávání

Kritika/rizika:

- vytváří se seberefrenční svět klamu (Scheinwelt) - řeší se “data o vzdělávání” spíše než vzdělávání jako takové
- škola se mění v soutežiště a bojiště - vystresovaní rodiče požadují od vystresovaných škol hyperkvalifikaci pro své vystresované děti (angličtina od MŠ, esperanto od 3. třídy, digitální gramotnost implantovat ihned po narození)

EDUout: vyprazdňování školy (ideje i instituce), descholarizace-privatizace-rescholarizace

Slogany:

- nejlepší škola je život - učit netřeba, stačí s dětmi být (škola domácí/lesní)
- proč se učit, když je všechno na Google - hackni si své vzdělávání
- nespokojení rodiče zakládají školy pro své (nespokojené) děti
- škola je dobrý byznys: ten, který by nejraději školy zrušil, je teď zakládá...

Logika:

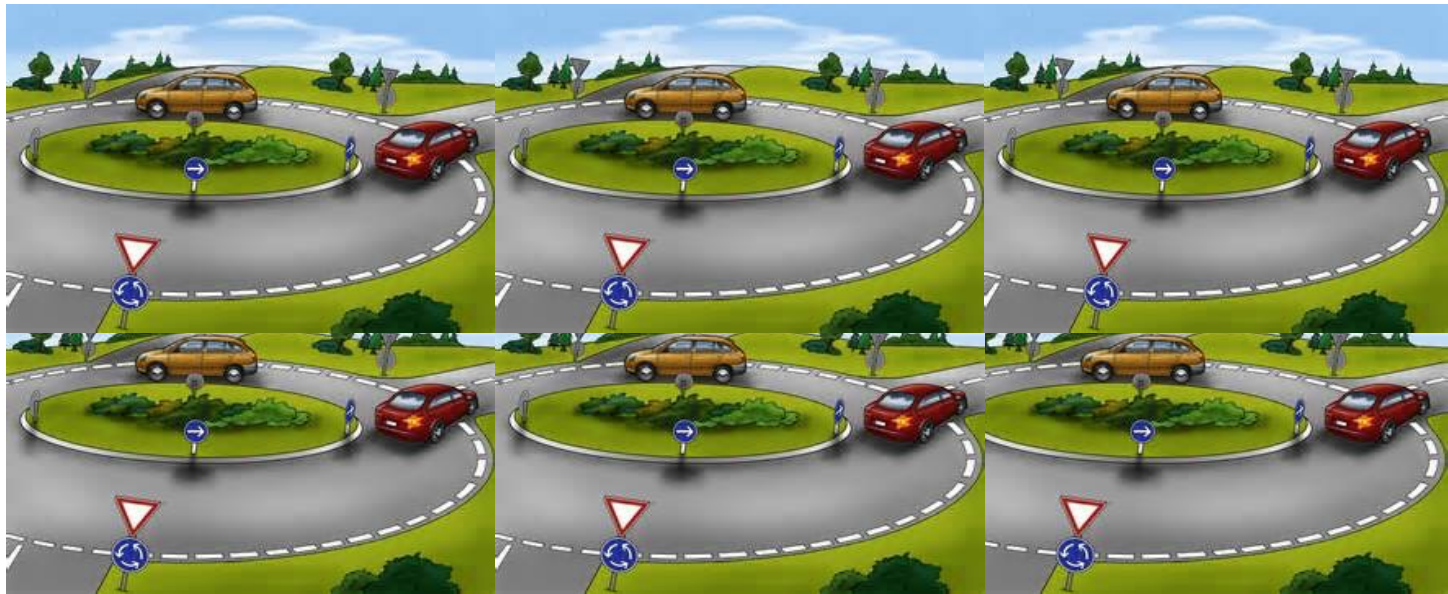
- v reakci na problémy, které běžně běžná škola má, se mnoha různými směry rozvíjejí aktivity, které “řeší” problém školy
- školu jako ideu i instituci vyprazdňují - někdy tak činí z nepochopení tomu, že idea školy je v pořádku, jindy tak činní v zájmu svého vlastního podnikatelského zájmu (descholarizátor rescholarizátorem)

Aktéři:

- o.p.s. ... a.s. ... s.r.o. ... typu EDU-out

Kritika/rizika:

- riziko destabilizace školy jako ideje a instituce
- riziko obsahového vyprazdňování školy přináší vážné důsledky - oslabení zájmu o “věcnost”

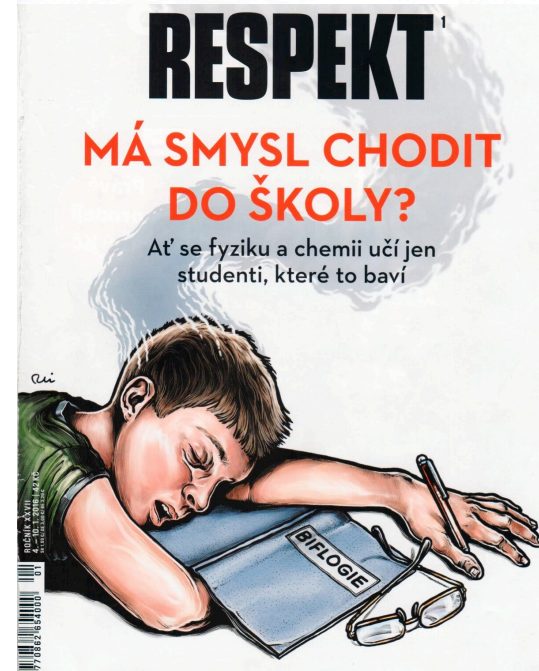
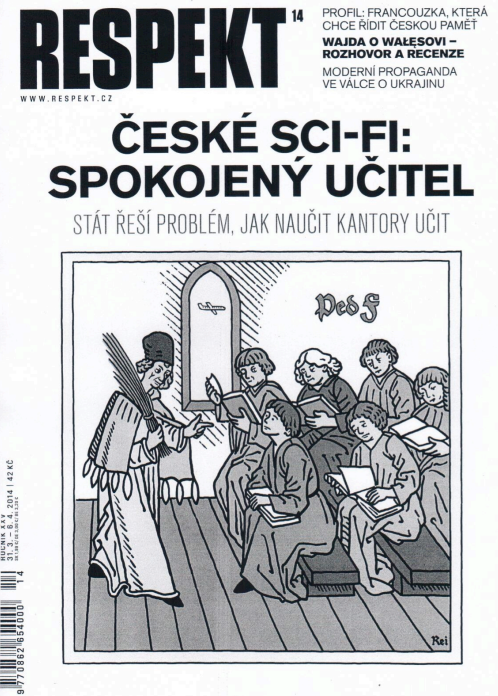
Jízdní řád: kdy-odkud-kam-o čem

- Tři **scénáře budoucnosti** školy a učitelské profese (OECD)
 - pokračování**
 - posilování**
 - oslabování**
- Postřehy svědčící o naplňování scénářů **posilování** a **oslabování**

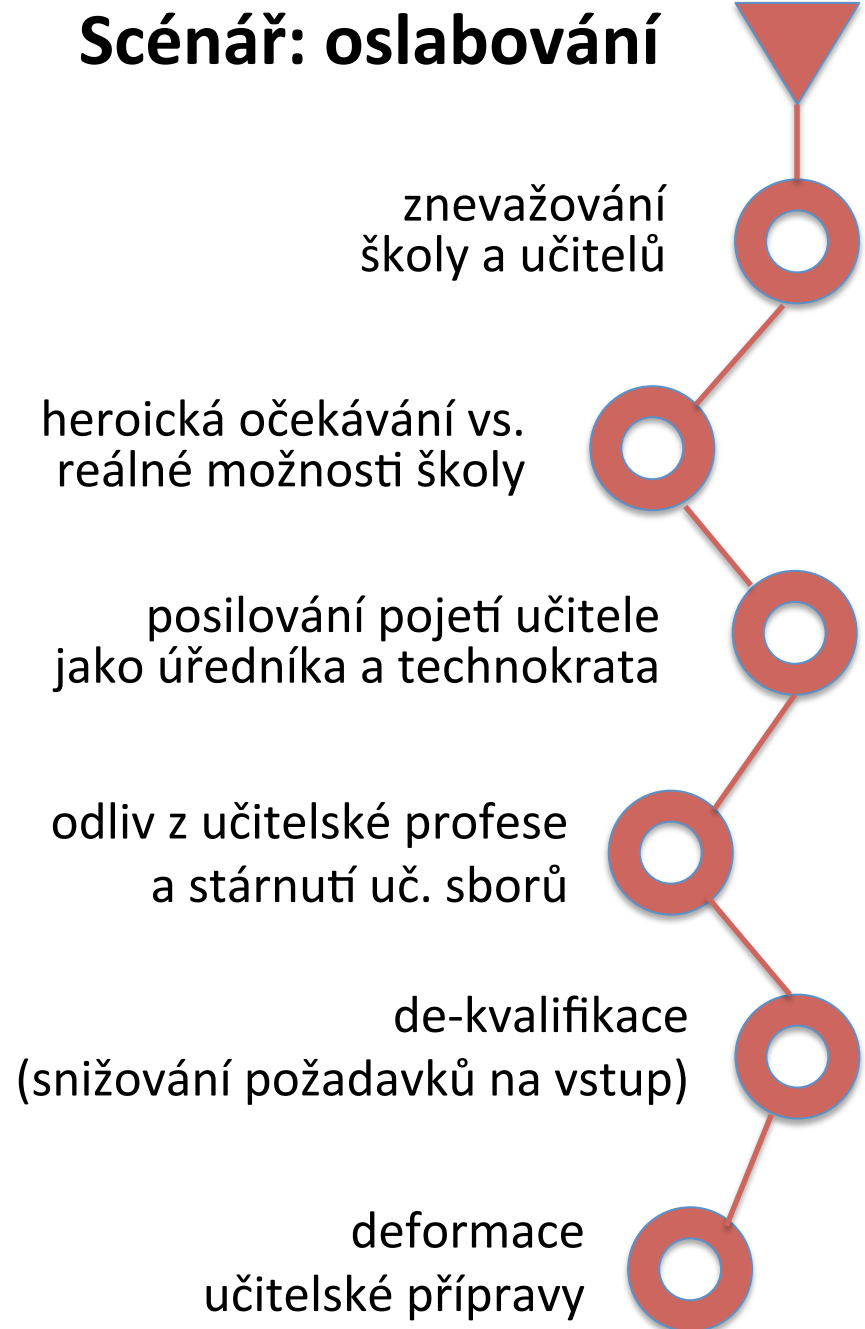
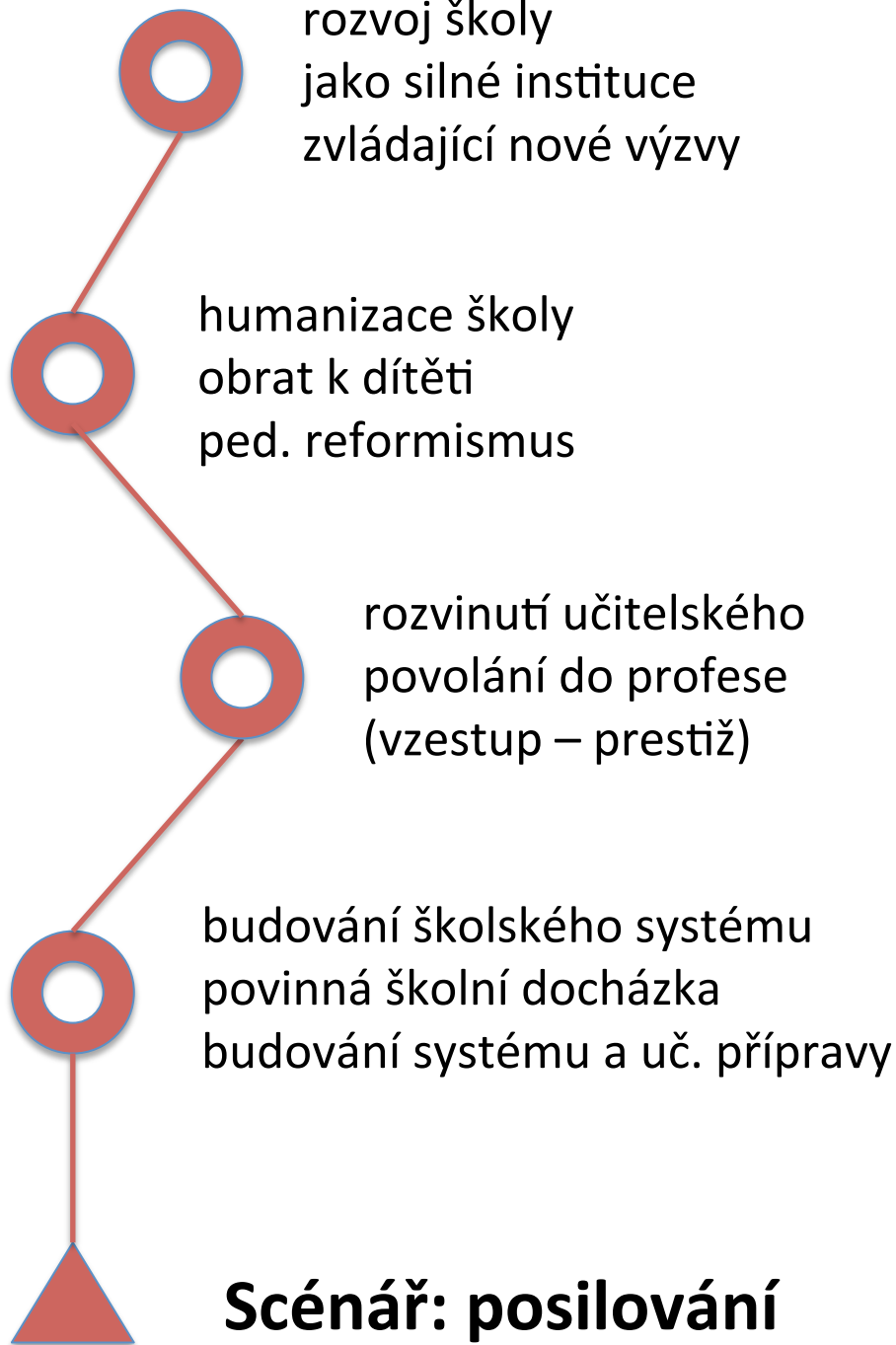
Blog | Scio

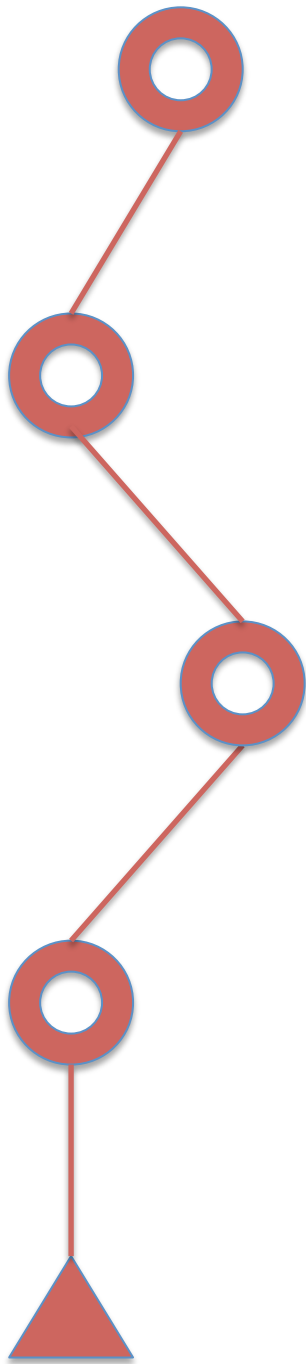
PROČ PEDAGOGICKÉ FAKULTY NEPŘIPRAVUJÍ KVALITNÍ UČITELE

Scénáře vývoje školy (upraveno dle OECD...)

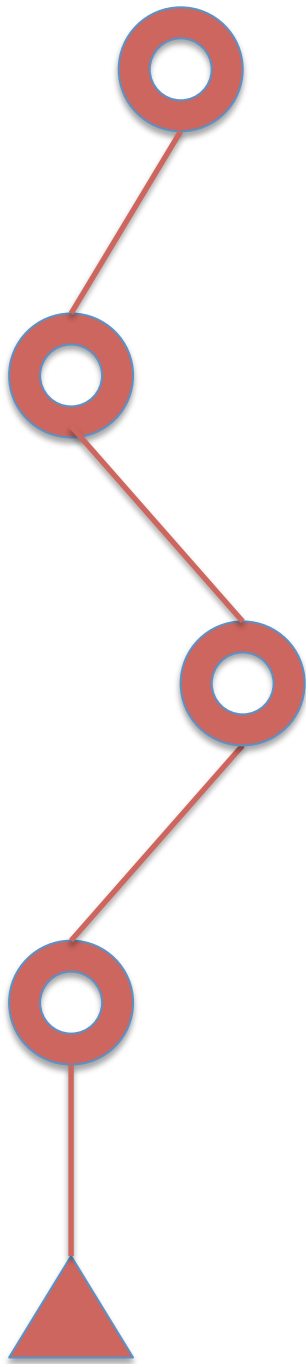
Pokračování současného stavu	Udržování byrokraticky řízených školských systémů (tradiční model)
Posilování funkcí školy	Školy jako hlavní střediska společenského života obcí (model komunitní školy)
	Školy jako organizace zaměřené na procesy učení (model učící se školy)
Oslabování funkcí školy	Sítě učících se v podmínkách společnosti sítí (učební sítě)
	Uplatňování tržních mechanismů ve vzdělávání (tržní model školy)

Vlivy působící ve směru **posilování** budování školského systému a učitelské přípravy

- Budování školských systémů a zavádění povinné školní docházky má zásadní přínos pro zvýšení gramotnosti obyvatelstva a pozdvižení jeho kulturní úrovně.
- Pozdvižení učitelského vzdělávání z učitelských ústavů (sekundární či postsekundární vzdělávání) na fakulty univerzit (terciérní vzdělávání) je odpovědí na skutečnost, že učitelství musí být znalostně založenou profesí předpokládající náročnou přípravu.

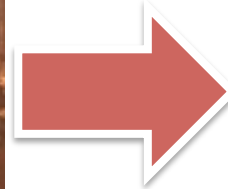

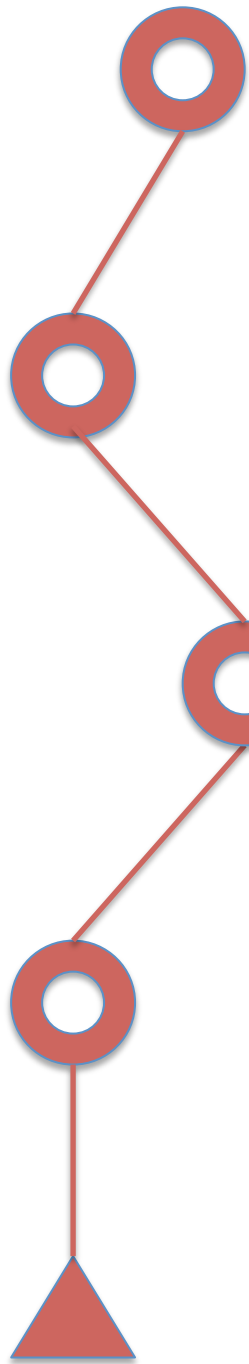
Vlivy působící ve směru **posilování** rozvinutí učitelského povolání do profese

- Formování školských systémů je současně procesem vyhraňování pedagogických profesí – zejména profese učitelské.
- Učitelské profesi je v systému svěřována speciální úloha (výchova a vzdělávání dětí), která je vnímána jako společensky i individuálně závažná – tudíž je vznášen požadavek na profesionalitu.
- Učitelstvo „dělá kariéru“ – realizuje společenský vzestup (zvláště dobře je to patrné u učitelů primárních škol) a těší se relativně vysoké prestiži (jakkoliv učitelé samými prestiž jejich stavu nemusí být vždy vnímána jako vysoká).

Vlivy působící ve směru **posilování** humanizace školy, obrat k dítěti, ped. reformismus

- Pedagogické profese jsou aktérem pozitivních posunů v náhledu na člověka/dítě.
- Přispívají k humanizaci školy a potažmo společnosti: s narůstající empatií a porozuměním se obracejí k dítěti a podávají mu pomocnou ruku.
- Učitelstvo vynalézá pedagogiku a didaktiku, čímž napomáhá zefektivňovat vzdělávání, takže se daří relativně účinně poskytovat vzdělávání zvyšujícímu se počtu osob po delší dobu.

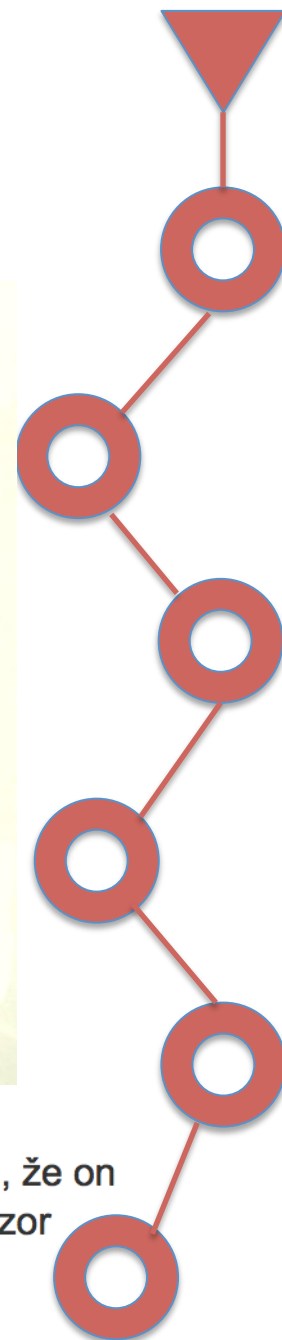

Vlivy působící ve směru **posilování** rozvoj školy jako silné instituce zvládající nové výzvy

- Škola je nakonec možná jednou z mála institucí, které dávají naději, že zvládneme i ty nejnáročnější výzvy jako jsou informační exploze, zvyšující se heterogenita žáků, migrace apod.
- Společnost nedisponuje jiným srovnatelným systémem, který by se týkal všech (nejen dětí, ale i jejich rodin a širších komunit), v případě, že mají školy dostatek sil a expertnosti, může se s nimi v tomto ohledu počítat (naopak: necháme-li školy padnout na kolena, stanou se samy problémem nás všech).

Vlivy působící ve směru **oslabování** znevažování školy a učitelské profese

- Je vykreslován obraz školy jako muzea starých pokladů, které nikdo nikdy nebude k ničemu potřebovat.
- Učitel je prezentován jako profesionálně deformovaný (vztyčený ukazovák).
- Jakožto nectnost je učitelům předhazována lenost...

Líné učitele dává Kalousek k dobru pořád

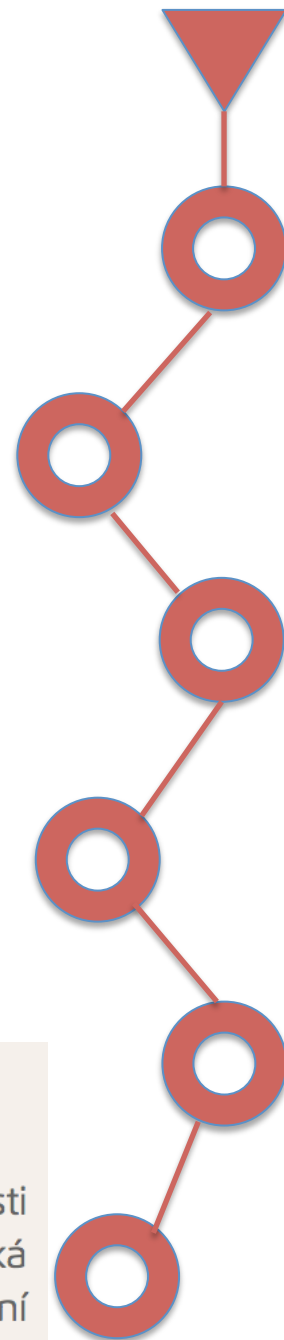
„Že máme nejlínější učitele, on dával kontinuálně k dobrému, když jsme se dostali do střetu, že on by věděl, jak finance ve školství řešit," popsal Dobeš Kalouskův přístup a rozhodně jeho názor odmítl.

Vlivy působící ve směru **oslabování** heroický obraz vs. nízká subjektivně vnímaná zdatnost

- Heroický obraz učitele a školy, od nichž se očekává vyřešení všech možných problémů světa, kontrastuje se slabším profesním sebevědomím učitelů (srov. výzkum TALIS).
- Namísto funkčního rozlišení a zapojení širšího spektra pedagogických profesí se nezvladatelně rozšiřuje záběr učitelské profese.

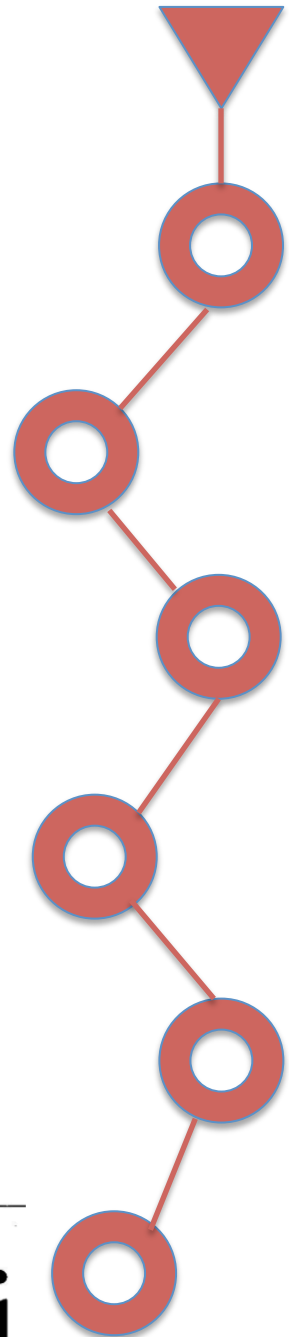
Subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů

V rámci šetření TALIS byla sledována subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů v oblasti řízení třídy žáků, vyučovacích postupů a v oblasti motivace žáků. Dle výsledků je Česká republika po Japonsku druhou zemí s celkově nejnižší subjektivně vnímanou vlastní zdatností učitelů.

Vlivy působící ve směru **oslabování** pojímání učitele jako úředníka a technokrata

- Pro středoevropské pojetí učitele jako vykonavatele státního zadání v byrokratizovaném školském systému je charakteristická tzv. *úřednická mentalita* (srov. něm. *Unterrichtsbeamte – úředník pro výuku*).
- K posilování *úřednického charakteru učitelské profese* může docházet také vlivem nevhodně koncipovaných standardů a kariérních systémů či formalistního zavádění školských reforem.
- V systémech, kde významnou roli hraje testování žáků, se učitelé stávají technokraty a vzdělávací proces se stává standardizovanou technologií.

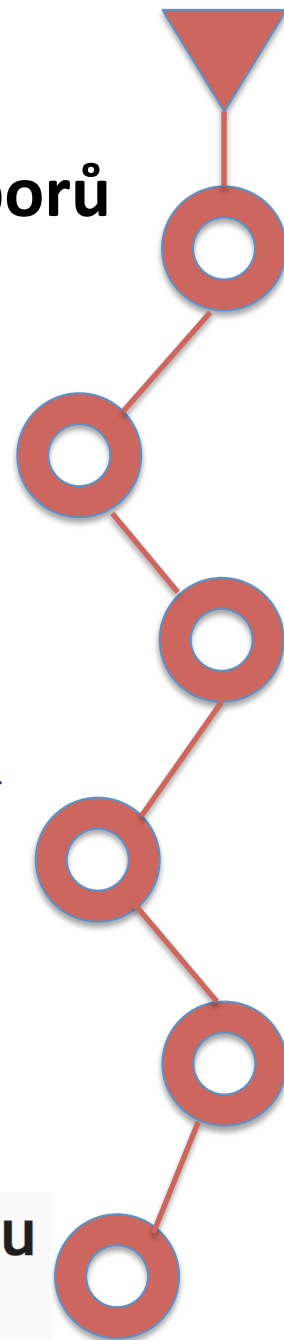
Vlivy působící ve směru **oslabování** odliv z učitelské profese a stárnutí učitelských sborů

- Nedostatečné finanční ohodnocení, nízká atraktivita, nemožnost kariérního vzestupu v kombinaci se zvyšujícími se náročnostmi učitelské práce vede k odlivu z profese a k problémům s rekrutováním mladých učitelů.

Studenti učitelství utíkají z oboru, odrazují je platy

Česko by potřebovalo do školství nabrat novou krev. Mladé lidi však učitelské povolání neláká, nadšence odrazuje situace v mnohých školách, nízké platy i prestiž tohoto povolání. Při nedostatku pedagogů už se stát rozhoupal k prvním opatřením, která mají kantořinu zatraktivnit. Zvyšuje platy, ale na záchranu školství to nestačí. Připouští to i ministryně školství Kateřina Valachová (ČSSD). Hodlá prosadit kariérní řád, vylepšit ohodnocení začínajících učitelů a zdokonalit jejich přípravu.

Senzační učitelé ze škol odcházejí, protože nedostanou hypotéky, říká ředitel gymnázia Růžička

Vlivy působící ve směru **oslabování** de-kvalifikace: snižování kvalifikačních požadavků

- Jednou v souvislosti s finanční krizí, jindy v souvislosti se vzdělávací expanzí se objevují články sugerující nezbytnost de-kvalifikace.
- Na místech učitelů se tu a tam objevují lidé (místy bez příslušné kvalifikace) označovaní jako koučové či poradci – posouvá se chápání učitelské role.

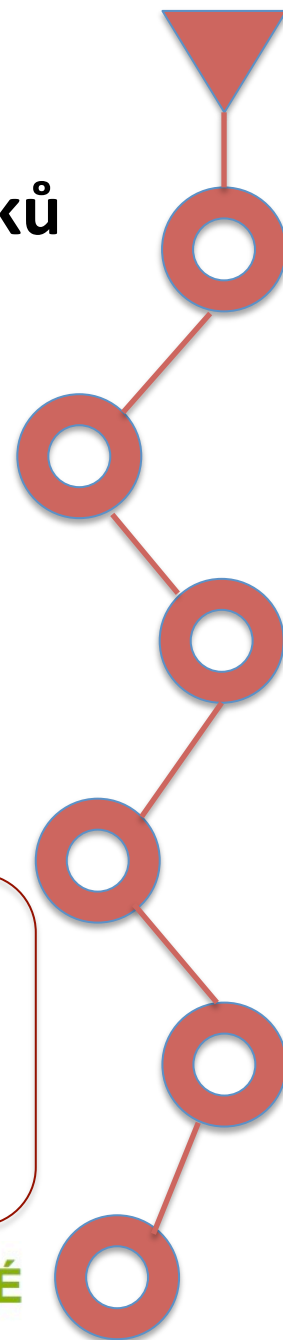
Závěrečná zpráva podskupin
Národní ekonomické rady vlády pro
konkurenceschopnost a podporu
podnikání

Verze k diskusi na workshopu dne 28.2.2011

Návrh na snížení
kvalifikačních požadavků
na bakalářskou úroveň...

**UČITELÉ ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ NA SŠ BEZ PEDAGOGICKÉ
KVALIFIKACE? PROČ JEN TAM?**

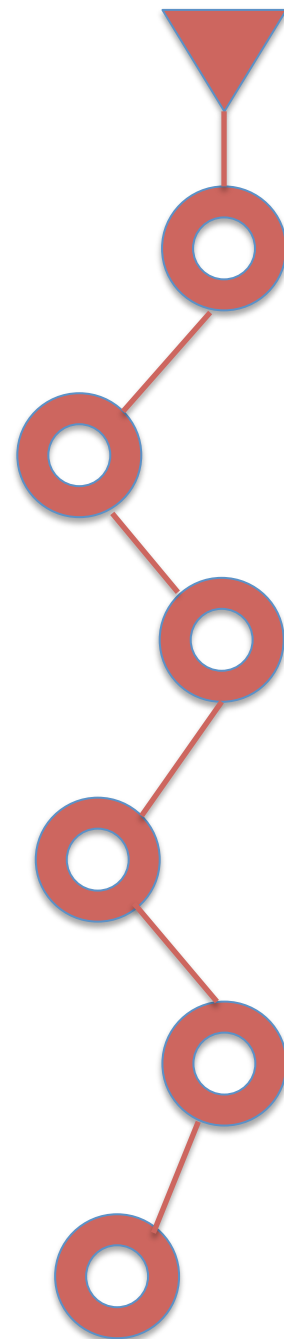

Vlivy působící ve směru **oslabování** deformace učitelské přípravy

- Strukturování učitelského studia na Bc. a NMgr. a dominance návazného na úkor souběžného modelu odklání studium od praxe a zapříčiňuje jeho omezenou účinnost.
- Nová vlna „experimentování“ s učitelským studiem (2016+) v rámci vnitřních akreditací na univerzitách patrně vyústí v rozrůzněnost, nepřehlednost a nekompatibilitu učitelského studia napříč fakultami.
- Znejasnění, co (všechno) je a bude studiem učitelství, povede k rozostření obrazu učitelské profese ve společnosti a zproblematizuje utváření identity učitelské profese na její cestě do neznáma...

ZPRÁVY

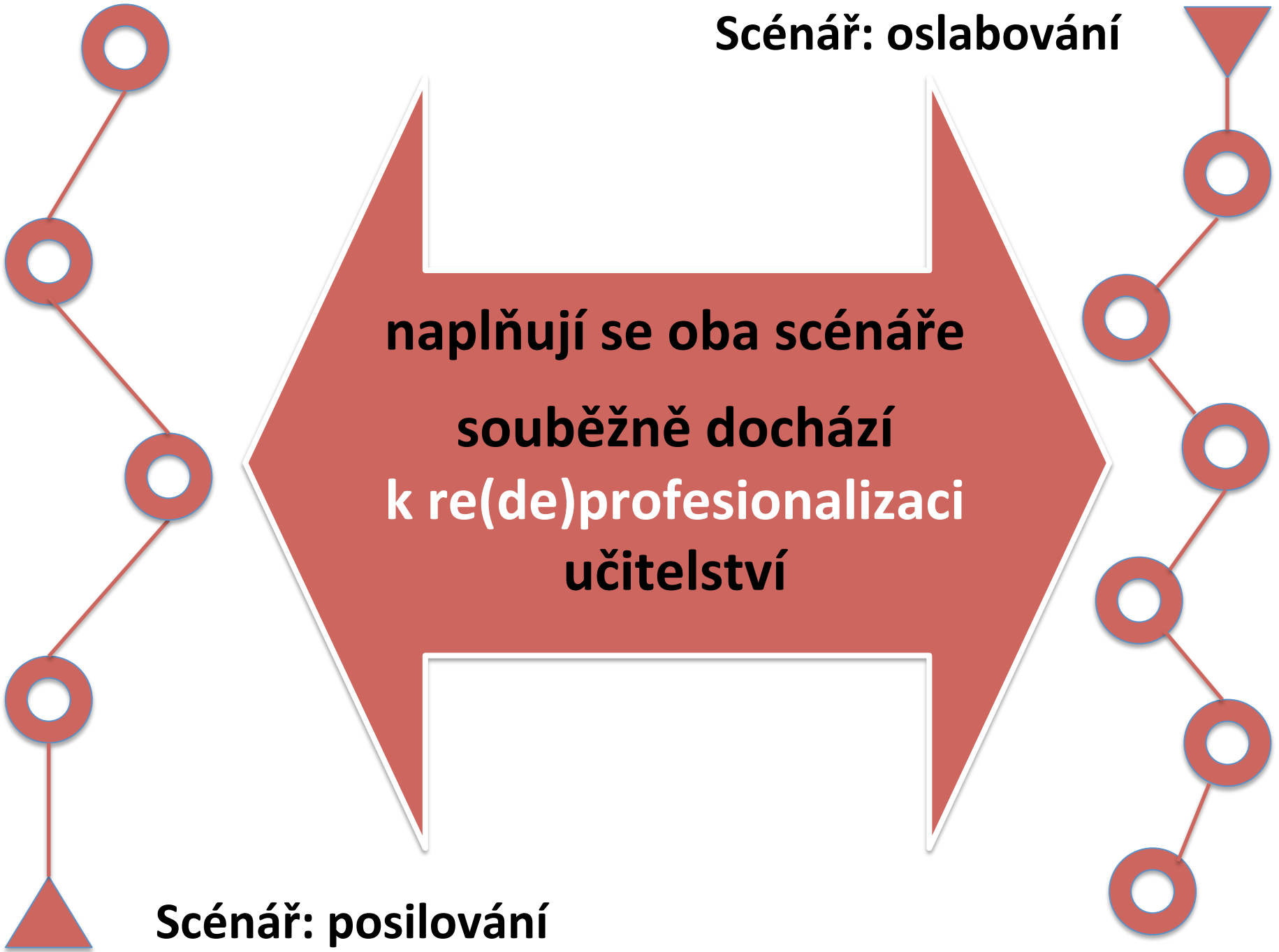
**STRUKTUROVANÉ STUDIUM UČITELSTVÍ - STÁLE
AKTUÁLNÍ PROBLÉM**

Scénář: oslabování

**naplňují se oba scénáře
souběžně dochází
k re(de)profesionalizaci
učitelství**

Scénář: posilování

Scénář: oslabování

...takto se
bude tzv.
profesní kapitál

hlavní strategií
je rozvíjení
důvěry ve školy
a pedagogické
profese

školy jsou v péči
pedagogických
profesí

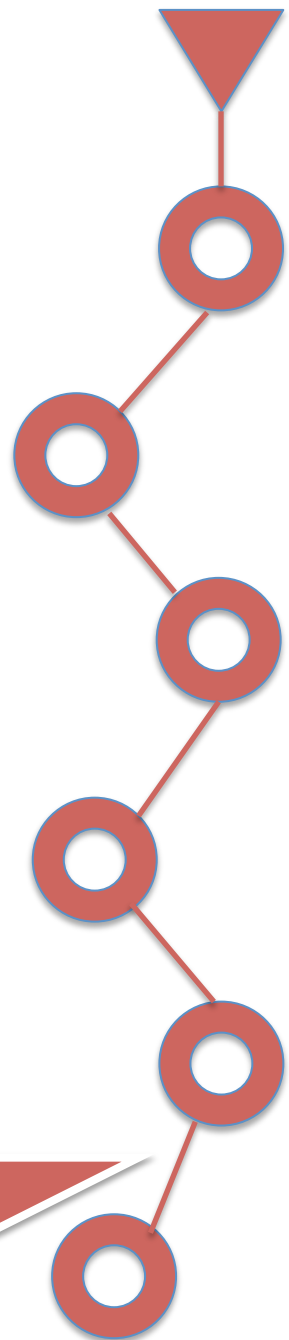
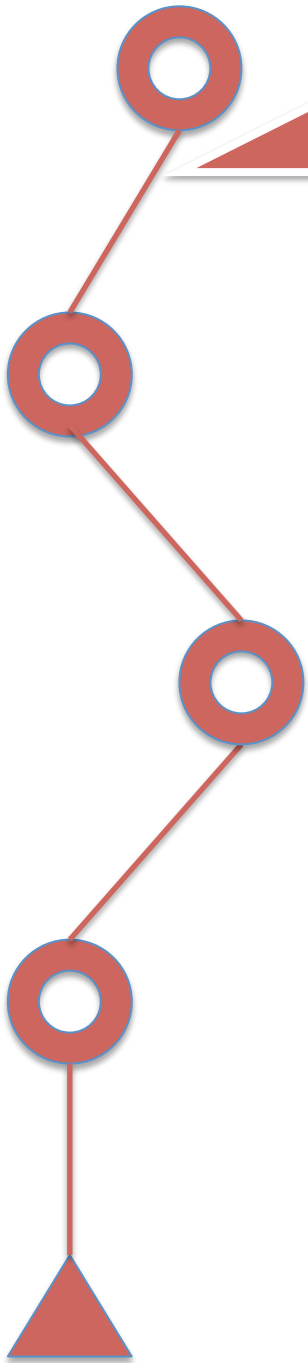
**Jaké podmínky pro budování toho
či onoho kapitálu vytváří stát?**

...takto se
bude tzv.
byznys kapitál

hlavní strategií
je vyslovování
nedůvěry
(stávajícímu)
pojetí školy a
pedagogických
profesí

školy jsou
dobrým
byznysem
v rukou
byznysmenů

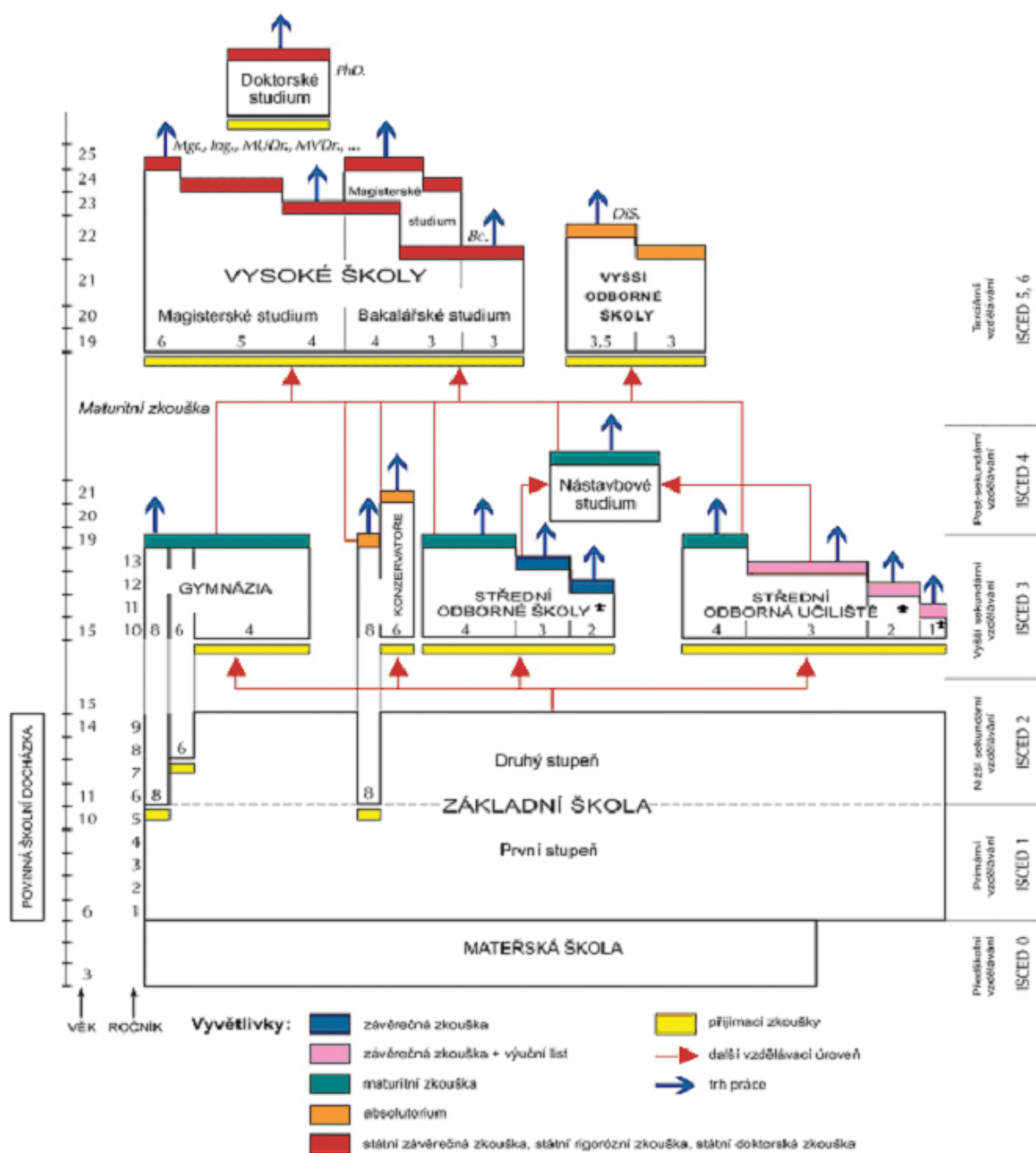
Scénář: posilování

Školy (v) budoucnosti

- Bude pokračovat decentralizace školství – školy budou více **vyrůstat zespoda a rozvíjet se zevnitř**, budou se více **sítovat**
- Školy se více **otevřou svému okolí** (posílí v nich princip regionálního) a stanou se vzdělávacími centry komunit
- Ve větší míře se ze škol stanou **celodenní školy** jako instituce **komplexní edukační péče** – posílí v nich **interprofesionalita**
- Školy se **vyprofilují** (najdou „svoji“ parketu) a zlepší sebe prezentaci
- **Populace žáků bude více rozrůzněná** (sociálně, kulturně, jazykově apod.), školy budou **přehodnocovat zaběhané způsoby práce**
- Význam **základních kulturních technik** (čtení/psaní/počítání) a **vědění o sobě a světě** bude zachován a vzroste význam tzv. **měkkých a přenositelných kompetencí**: umět si klást cíle, učit se učit
- Učitelé **rozšíří svoji aprobovanost o nové dimenze** nad rámec tradičních vyučovacích předmětů

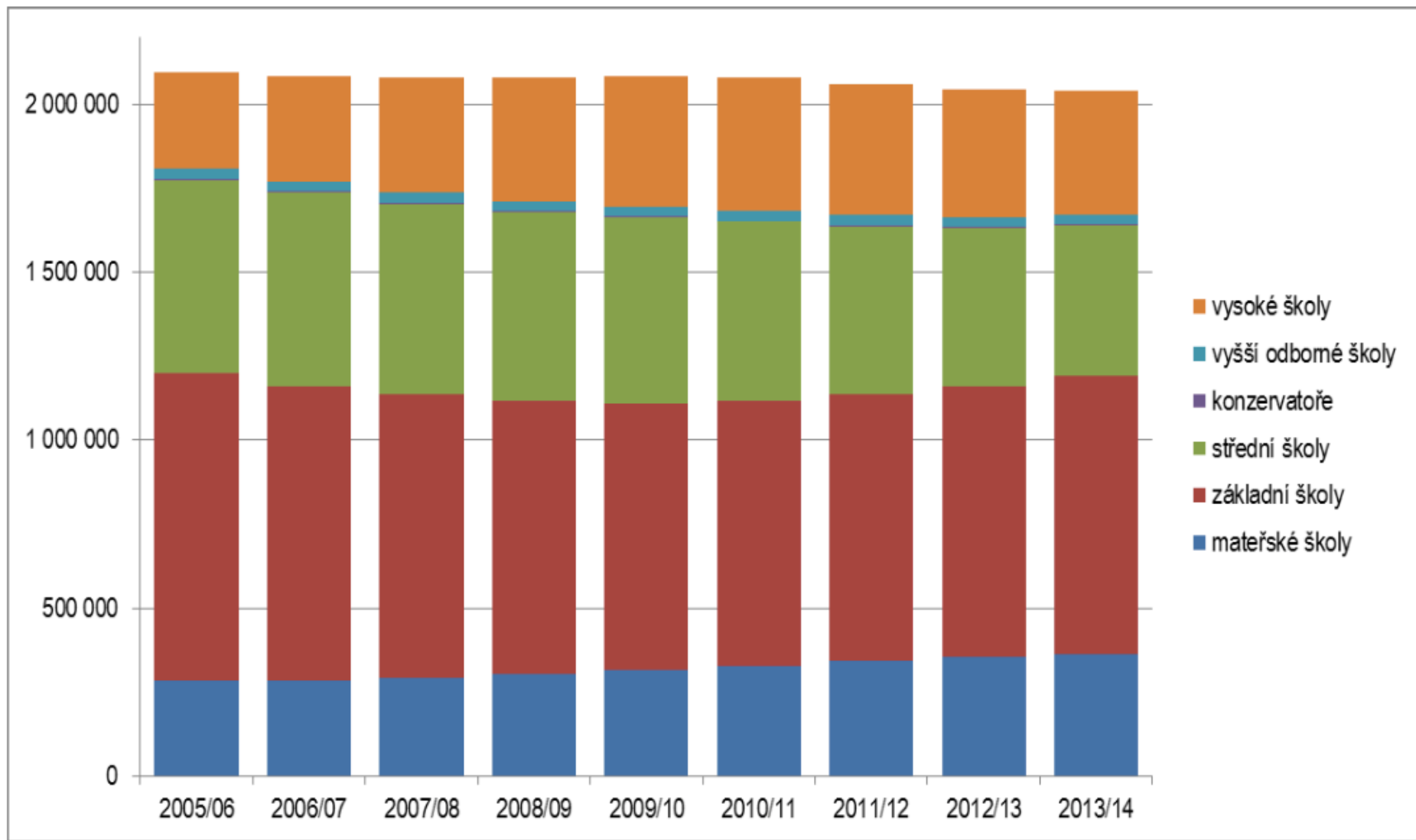
Školy jako systém aneb školský systém

Pozn.: * Krátké vzdělávací programy (jednoleté a některé dvouleté) na středních odborných školách a středních odborných učilištích patří k úrovni ISCED 2C.

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
1. stupeň					
Počet škol	4 089	4 074	4 074	4 085	4 098
Počet tříd	25 277	25 187	25 764	26 663	27 465
Počet žáků	474 327	488 106	505 983	529 604	551 428
Počet učitelů (přepočtení na plné úvazky)	28 114,6	28 374,9	29 025,1	29 888,3	30 829,0
2. stupeň					
Počet škol	2 738	2 718	2 705	2 707	2 710
Počet tříd	16 828	16 552	16 570	16 596	16 626
Počet žáků	320 315	319 844	321 671	324 533	328 823
Počet učitelů (přepočtení na plné úvazky)	29 700,2	29 294,0	29 244,0	29 240,4	29 391,7
ZŠ celkem					
Počet škol	4 111	4 095	4 095	4 106	4 115
Počet tříd	42 105	41 739	42 334	43 259	44 091
Počet žáků	794 642	807 950	827 654	854 137	880 251
Počet učitelů (přepočtení na plné úvazky)	57 814,8	57 668,9	58 269,1	59 128,7	60 220,7

Obrázek 2: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů

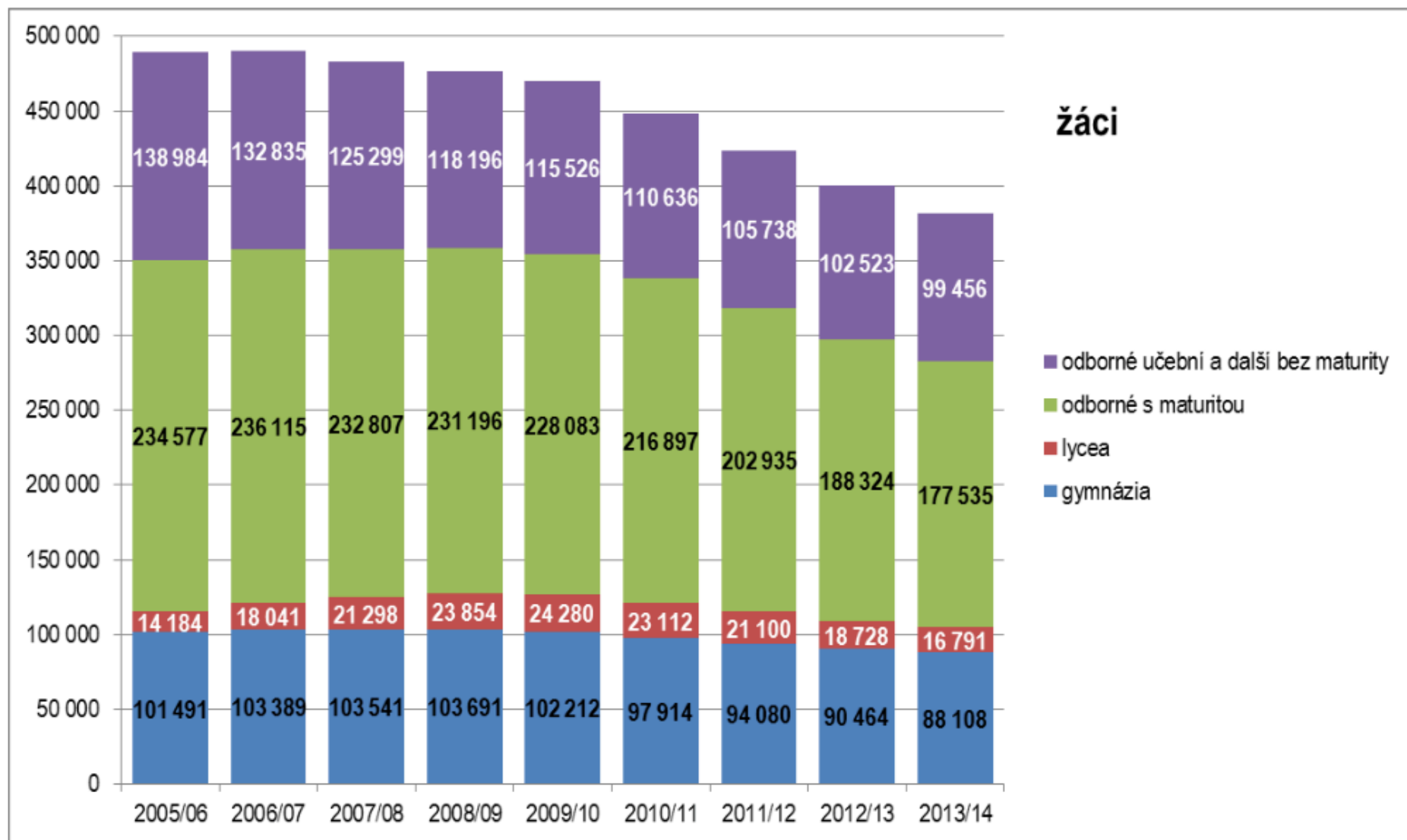
Zdroj: MŠMT

Tabulka 1: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
mateřské školy	282 183	285 419	291 194	301 620	314 008	328 612	342 521	354 340	363 568
základní školy	916 575	876 513	844 863	816 015	794 459	789 486	794 642	807 950	827 654
střední školy	577 605	576 585	569 267	564 326	556 260	532 918	501 220	470 754	448 792
konzervatoře	3 495	3 534	3 606	3 535	3 435	3 560	3 557	3 655	3 690
vyšší odborné školy	28 792	27 650	28 774	28 027	28 749	29 800	29 335	28 980	28 332
vysoké školy	289 472	316 176	343 938	368 052	389 006	395 992	392 099	381 047	368 304

Zdroj: MŠMT

Obrázek 4: Struktura žáků středních škol (bez žáků plnících povinnou školní docházku studiu)

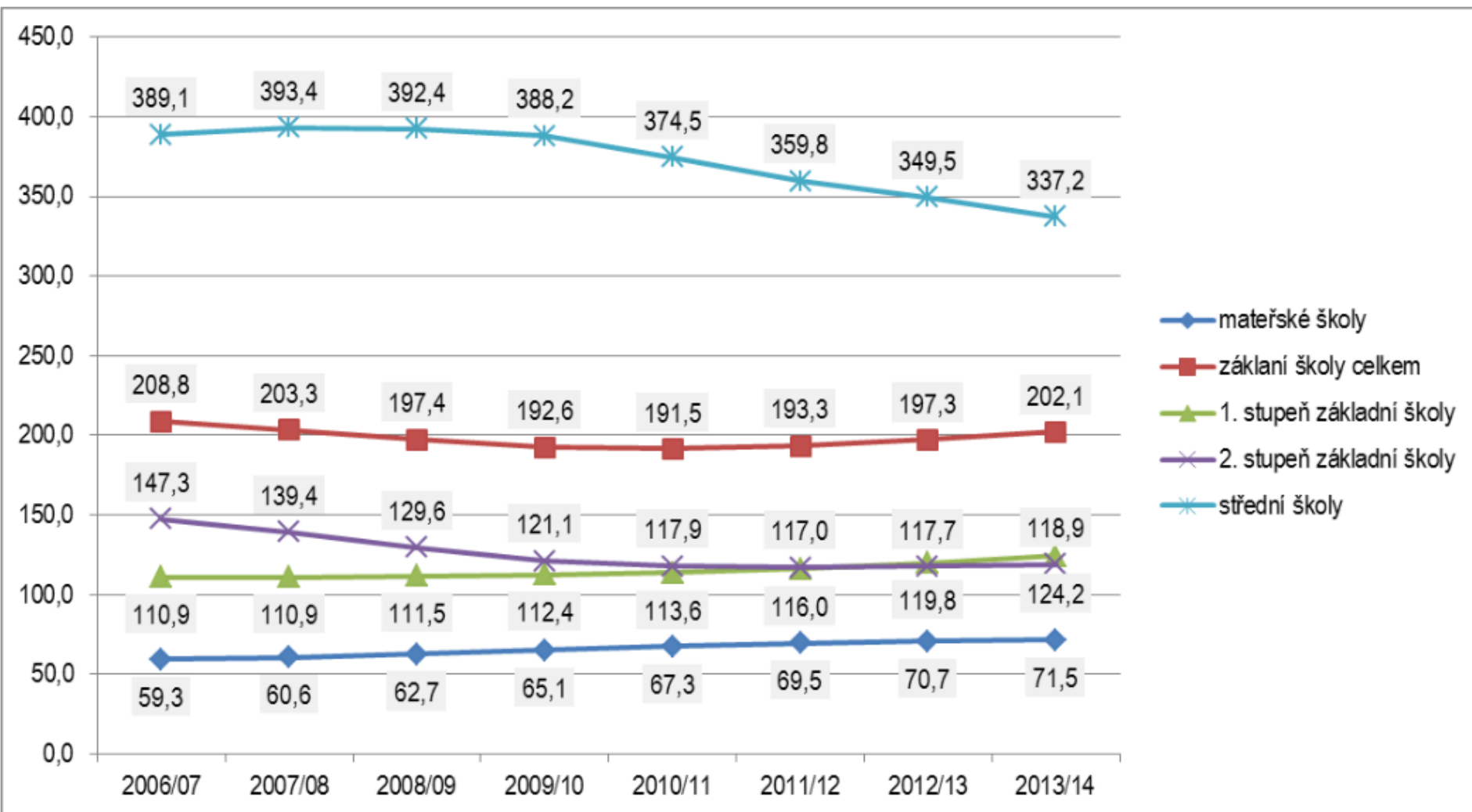
Zdroj: MŠMT

Tabulka 4: Počty vyšších odborných škol, studentů, nově přijatých a absolventů

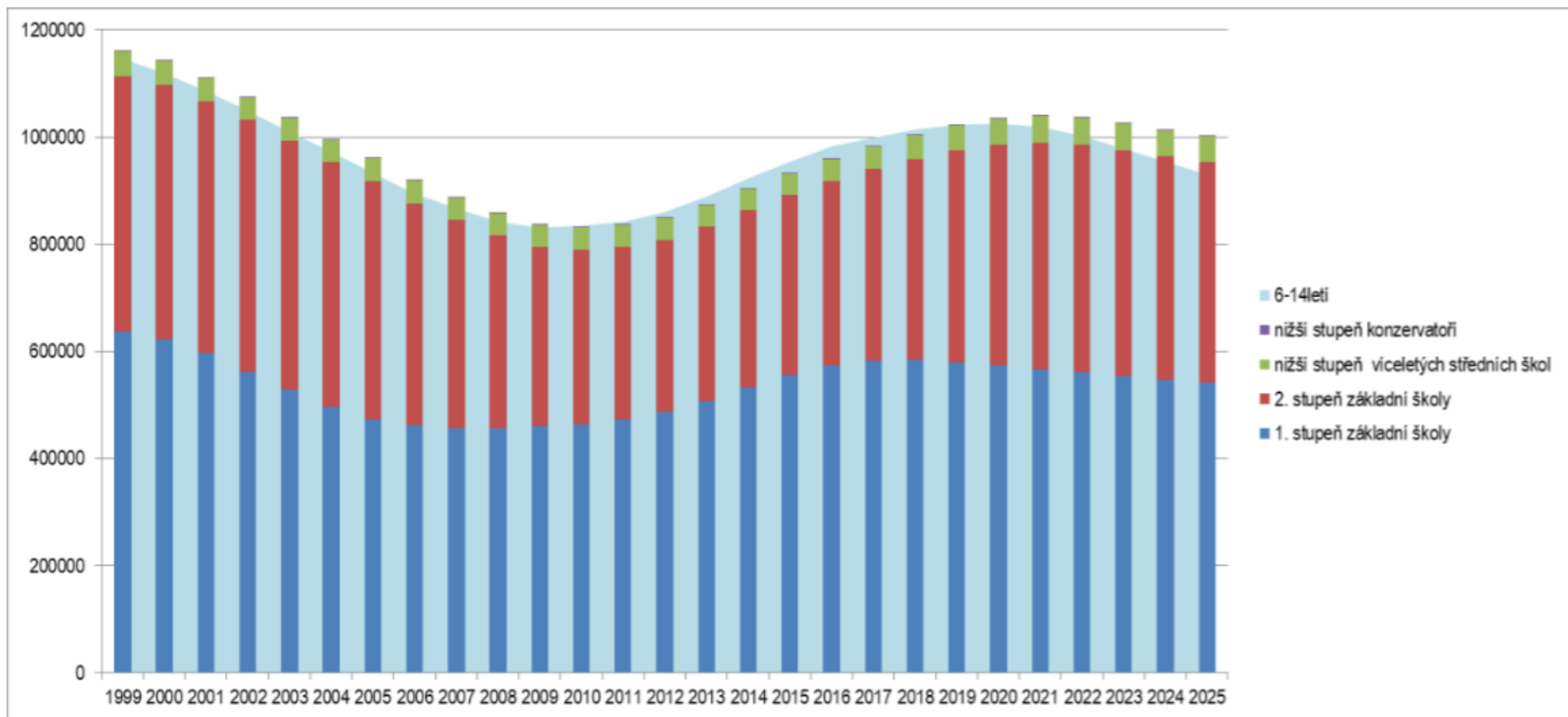
	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Školy celkem	184	182	180	178	174
Studenti celkem	28 749	29 800	29 335	28 980	28 332
z toho ženy	20 702	21 461	20 950	20 642	20 305
Nově přijatí do 1. ročníku celkem	11 870	12 838	11 780	11 966	11 805
z toho ženy	8 416	8 897	8 100	14 399	8 408
Absolventi celkem	6 352	6 410	6 607	6 437	.
z toho ženy	4 506	4 862	6 243	4 847	.
Učitelé (přepočtení na plně zaměstnané)	1 806,2	1 841,0	1 890,7	1 876,0	1 782,5
z toho ženy	1 115,4	1 156,6	1 148,3	1 181,2	1 138,6

Zdroj: MŠMT

Obrázek 7: Průměrný počet žáků na školu

Obrázek 9: Projekce počtu žáků základního vzdělávání

Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele - zvolte požadovaný školní rok

Rok: 2015/2016

Kapitola: C Základní vzdělávání

Tabulka: x C1.12 Základní vzdělávání – učitelé (počet, přepočtení na plně zaměstnané), r

C1.12 Základní vzdělávání – učitelé (počet, přepočtení na plně zaměstnané), nadúvazky – podle zřizovatele a stupně ZŠ

Zřizovatel / Stupeň školy		Počet učitelů v ZŠ		Přepočtení na plně zaměstnané					
		celkem	z toho ženy	základní vzdělávání celkem			z toho ve třídách pro žáky se SVP		
				celkem	z toho		celkem	z toho	
					ženy	bez kvalifikace		ženy	se spec. ped. kvalif.
Celkem		71109	59684	60220,7	50876,5	3423,4	5351,8	4561,1	4330
	MŠMT	465	326	377,9	264,6	49,3	377,9	262,9	315,1
	Obec	64449	54184	54803	46334,5	2915,8	1245	1080,1	833,9
	Kraj	3945	3395	3412,8	2944	334,9	3374,5	2911,4	2900,3
	Jiný resort	0	0	0	0	0	0	0	0
	Privátní sektor	1494	1181	1084,1	880,3	86,3	252,2	215,2	196,6
	Církev	756	598	542,9	453,1	37,1	102,2	91,5	84,1
1. stupeň		36337	33528	30829	29002,8	1933,3	2282,5	2182,8	1961,6
	MŠMT	143	129	117,7	107,2	11,1	117,7	107,2	106,4
	Obec	33223	30710	28250,6	26611,9	1704,1	538,7	520,5	442,7
	Kraj	1710	1613	1486,2	1423,8	126,1	1459,2	1399,6	1280,7
	Jiný resort	0	0	0	0	0	0	0	0
	Privátní sektor	918	769	702,7	604,5	61,6	120,3	112,9	95,7
	Církev	343	307	271,8	255,4	30,4	46,6	42,6	36,1
2. stupeň		34772	26156	29391,7	21873,7	1490,1	3069,3	2378,3	2368,4
	MŠMT	322	197	260,2	157,4	38,2	260,2	155,7	208,7
	Obec	31226	23474	26552,4	19722,6	1211,7	706,3	559,6	391,2
	Kraj	2235	1782	1926,6	1520,2	208,8	1915,3	1511,8	1619,6
	Jiný resort	0	0	0	0	0	0	0	0
	Privátní sektor	576	412	381,4	275,8	24,7	131,9	102,3	100,9
	Církev	413	291	271,1	197,7	6,7	55,6	48,9	48

Úvod do systematické studia vzdělávacích systémů

...u hodináře

Byl jeden muž a ten muž šel k hodináři.

Položil na stůl dvě hodinové ručičky a říká:

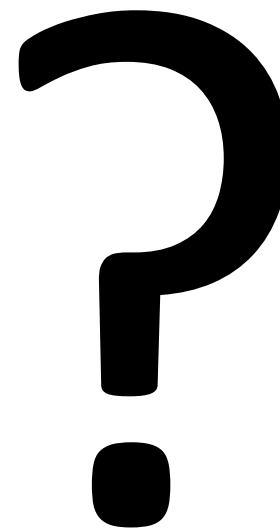
„Mistře, tyto ručičky neukazují na mých hodinách správný čas. Prosím, oprav je.“

Hodinář na to odpoví:

„Ty ručičky, pane, nemohu opravit, musíš přinést celé hodiny.“

Muž však netušil, co měl hodinář na mysli – hodiny byly přece v pořádku, jen ručičky šly špatně“.

(Fend, 2008, s. 12 citující neznámého autora)

Potřeba pohledu na systém

Chceme-li kompetentně zlepšovat, či napravovat dílčí části systému, neobejdeme se bez porozumění systému jako celku.

„Kdo nerozumí systému, má sklon vidět problémy v povrchových fenoménech a hledat řešení v operaci s těmito povrchovými fenomény. Teprve porozumíme-li systému, můžeme napravit jeho chybné fungování“

(Fend, 2008, s. 12).

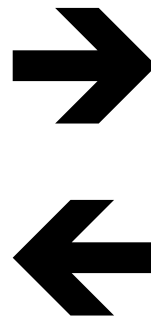
...ale nejsou hodiny jako hodiny...

**politický
systém**

**ekonomický
systém**

**vzdělávací
systém**

Vzdělávací systém

Proč pojem „systém“?

- vyjadřuje řád, systematicčnost, provázanost
- systém jako strukturovaný celek, v němž jsou jednotlivé části ve vzájemných vazbách.

Řízení vzdělávacího systému – vzdělávací politika a správa

Vzdělávací systém

- Soubor všech škol, školských zařízení a jiných vzdělávacích institucí.
- Představuje systém, protože má ustálenou strukturu, regulované fungování a vztah s jinými systémy společnosti.

Strukturu vzdělávacího systému tvoří:

- školská soustava
- mimoškolní vzdělávací instituce (kurzy, školení)
- kulturní a osvětové instituce (knihovny, muzea)
- (někdy též působení masových médií).

Koncipování a řízení vzdělávacích systémů

	Makroúroveň:
	Mezoúrověň:
	Mikroúroveň:

Systemový pohled na vzdělávání

Makroúroveň:

Mezourověň:

Mikroúroveň:

Systemový pohled na vzdělávání

Makroúroveň: úroveň vzdělávací politiky

Vzdělávací systém jako celek.
Jak funguje vzdělávací systém?

Mezoúrověň: úroveň školy

Vztahuje se na instituci a organizaci školy.
Jak funguje škola?

Mikroúroveň: úroveň výuky

Vztahuje se na výuku.
Jak funguje učení a vyučování?

Makroúroveň: úroveň vzdělávací politiky

Vzdělávací systém jako celek.
Jak funguje vzdělávací systém?

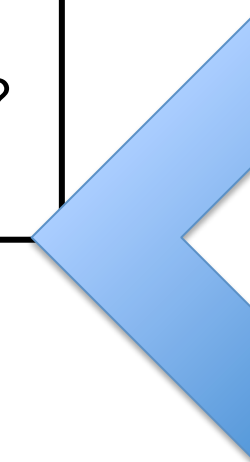
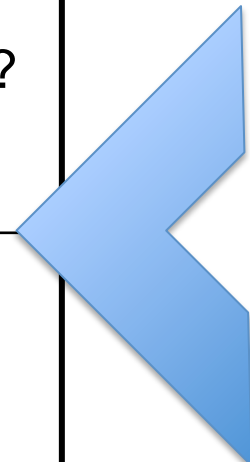
Mezoúrověň: úroveň školy

Vztahuje se na instituci a
organizaci školy.
Jak funguje škola?

Mikroúroveň: úroveň výuky

Vztahuje se na výuku.
Jak funguje učení a vyučování?

Makroúroveň: úroveň vzdělávací politiky

Vzdělávací systém jako celek.
Jak funguje vzdělávací systém?

Mezoúrověň: úroveň školy

Vztahuje se na instituci a
organizaci školy.
Jak funguje škola?

Mikroúroveň: úroveň výuky

Vztahuje se na výuku.
Jak funguje učení a vyučování?

vzdělávací
správa

žák

Rovina jednání: vzdělávací politika

Kontext jednání 1

- společenské kontexty a kulturní tradice

Kontext jednání 2

- politické mocenské síly
- základy pro rozhodování

Formy jednání

- diskursy ohledně vymezování cílů a přiměřenosti prostředků
- politické rozhodovací procesy

Výsledky jednání

- politická rozhodnutí
- zákony a nařízení
- personální a věcné zajištění
- nařízení ohledně vzdělávání personálu

Rovina jednání: vzdělávací správa

Kontext jednání 1

- zákonné předpisy

Kontext jednání 2

- požadavky ohledně zajištění škol
- oprávnění rozhodovat
- filozofie administrativy: spravovat nebo utvářet

Formy jednání

Aplikace politických rozhodnutí

- přiřazení učitelů
- přiřazení zdrojů
- dohled a kontrola
- regulace výkonu
- vývoj programů

Výsledky jednání

- zákony a nařízení
- zajištění učitelů
- zdroje zřizovatelů
- organizační modely

Rovina jednání: škola

Kontext jednání 1

Nařízení ohledně regulace a zdrojů správy

Kontext jednání 2

Školní kontext jednání

- kontext učitelstva
- kontext žactva

Formy jednání

- realizační formy vedení
- makroorganizace výuky v prostoru a čase
- formy kolegiálního utváření školy
- zajišťování kvality

Výsledky jednání

- plány hodin
- rozdělení úvazků
- školně interní regulace
- grémia pro řešení problémů
- kultura školy

Rovina jednání: vyučování a výuka

Kontext jednání 1

- právní předpisy
- kurikulární dokumenty
- požadavky na zkoušení
- dohody na úrovni školy

Kontext jednání 2

- charakteristiky školní třídy
- očekávání rodičů
- vlastní odolnost vůči zátěži

Formy jednání

- příprava na výuku
- vyučování
- řízení třídy
- výchova
- řešení konfliktů
- hodnocení a posuzování

Výsledky jednání

- realizované vyučovací hodiny
- ohodnocené práce
- stupeň disciplíny ve třídě

Rovina jednání: žáci

Kontext jednání 1

- očekávání školy
- jednání učitelů
- nabízené obsahy
- zkoušky
- spolužáci a očekávání ve třídě
- očekávání rodičů

Kontext jednání 2

- vnitřní prostředí
- schopnosti
- zájmy a motivace

Formy jednání

- učení a práce
- sociální chování ve škole (např. násilí, agresivita, prosociálnost)

Výsledky jednání

- výkony a kompetence
- osobnostní charakteristiky (sociální kompetence, já-kompetence, metodická kompetence)
- postoje vůči škole

Funkce školy

Škola je místem socializace a enkulturace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravující je na život osobní, pracovní a občanský.

(Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 238)

FUNKCE ŠKOLY

personalizační

socializační

enkulturační

PŘÍKLAD: Člověk se učí určitým hláskám svého mateřského jazyka. Učí se kombinacím hlásek do slov, učí se kombinovat slova do ‚správných‘ vět. Implicitně se učí pravidlům ohýbání slov a větné stavby, učí se morfologii a syntaxi jazyka. Ve škole musí navíc některá důležitá pravidla užívat vědomě. Časem se má naučit rozlišovat, co je dobrá a co je špatná čeština.

PŘÍKLAD: Člověk se učí používat jazyk v souladu se sociálními, zejména s morálními normami. Poznává, že určitá slova jsou neslušná a nesmějí se říkat. Dítě nemá nadávat. Učí se mluvit v určitých situacích určitou hlasitostí. Na veřejných místech nemá křičet. Osoby s respektem má dítě oslovovat určitým jazykem; s učitelem musí hovořit jinak než se spolužákem. V kruhu přátel se má hovořit jinak než při slavnostních příležitostech na veřejnosti. Existuje tedy určitý morální ‚kód‘ pro užívání jazyka.

Hranici mezi socializací a enkulturací lze stanovit pouze na základě rozdílnosti obsahů, kterým se v daném procesu učíme. Zatímco pojem ‚enkulturace‘ odkazuje k učení se veškerým kulturním obsahům, pojem ‚socializace‘ odkazuje k učení se specifické třídě kulturních obsahů – k učení se morálnímu řádu společnosti (podle Fenda 1976, s. 47 n.).

Enkulturation jako jedinečná funkce školy

Jedinečnému poslání vzdělávacích institucí je učiněno zadost teprve tehdy, když se do středu jejich zájmu postaví kulturní obsahy a kompetence včetně jejich transformací do obsahů vzdělávání člověka a když se jejich aktivity pochopí jako práce na člověku, na jeho vědění, dovednostech a jednání (Fend 2006, s. 179).

- Škola: správa a zprostředkování kulturního dědictví.
- Je jedinou relativně systematizovanou formou seznamování členů společnosti s kulturními obsahy.
- Obsahy jsou uspořádány a systematizovány do oborů – kurikulum.

„Obecnými cíli vzdělávání jsou zejména:

- a) rozvoj **osobnosti** člověka, který bude vybaven **poznávacími a sociálními způsobilostmi**, mravními a duchovními **hodnotami** pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,*
- b) získávání všeobecného **vzdělání** nebo všeobecného a odborného vzdělání,*
- c) pochopení a uplatňování **zásad demokracie a právního státu**, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,*
- d) pochopení a uplatňování **rovnosti žen a mužů** ve společnosti,*
- e) utváření **vědomí národní a státní příslušnosti a respektu** k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého, poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel, vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním i mezinárodním měřítku,*
- f) získání a uplatňování **znalostí o životním prostředí a jeho ochraně**, vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví“*

(Školský zákon č. 561/2004 Sb., s. 2).

Shrnutí

- Škola – různá historická období – různá společnost – různá pojetí školy
- Škola jako součást školského systému – struktura školství (v ČR)
- Řízení školského systému – vymezení funkcí, cílů, obsahů školního vzdělávání (vzdělávací politika a školský management) – kurikulum